

УДК 94(477)+069.8:623.4+001.89

Шевченко Олена Борисівна
молодший науковий співробітник,
Одеський археологічний музей НАН України
(Одеса, Україна)
medey.81@gmail.com

Shevchenko Olena
research associate,
Odesa Archaeological Museum,
National Academy of Sciences of Ukraine
(Odesa, Ukraine)

ДОСВІД СКЛАДАННЯ ДОВІДНИКА НА ПРИКЛАДІ ЗІБРАННЯ САРМАТСЬКИХ МЕЧІВ ФОНДІВ ОАМ

THE EXPERIENCE OF COMPILING A REFERENCE BOOK BY THE EXAMPLE OF THE COLLECTION OF SARMATIAN SWORDS OF OAM FUNDS

Анотація

Автор пропонує приклад складання довідника груп артефактів, що зберігаються у музейних фондах, на прикладі складання довідника зібрання сарматських мечів фондів ОАМ. Головними засадами є зібрання найбільш повної інформації про ту чи іншу річ, починаючи з польової документації. Автор пропонує детальну інструкцію по кожному окремому пункту, що має рекомендаційний характер. Робота уможливіє зберігання великого обсягу інформації та уникнення помилок під час наукових досліджень. Укладання подібних довідників дасть змогу якомога менше турбувати сам артефакт.

Ключові слова: довідник, артефакт, музейна установа, база відомостей, первинна документація.

Summary

The author suggests an example of compiling a reference book of the groups of artifacts stored in the museum's collections by the example of the collection of Sarmatian swords of OAM funds. The main principle is to collect as fullest information as possible about a thing, including the field documentation. The author offers a detailed optional instruction for each particular step of this work. This allows to save the largest amount of information in one place, thus avoiding mistakes during the studies. In addition, the compilation of such reference books will allow minimization of disturbance of an artifact itself.

Key words: reference book, artifact, museum institution, database of information, initial documentation.

До музейних фондів потрапляють не тільки артефакти, а й документи про обставини та місця, де їх знайшли. Тому одним із головних завдань музейної установи є не тільки збереження речей, але й збереження їхньої супровідної інформації. Особливо це стосується матеріалів новобудовних експедицій другої половини минулого століття. Адже масштабні розкопки тих років нерідко супроводжувала плутанина або й втрата документів.

Окрім того, при публікаціях речей трапляються помилки, які можна виправити тільки під час ретельного вивчення базової документації.

Метою автора є створення довідника як зразка комплексної інформації про артефакти, що зберігаються у фондах музейних установ.

Першочергово автор планувала створити стандартний каталог сарматських мечів, що зберігаються у фондах ОАМ, і ознайомила із кількома статтями, присвяченими сарматським мечам з різних пам'яток, автори яких полемізували, звертаючись навіть до польової документації (втім, негативний вплив на дискусію мала відсутність деяких базових відомостей). Саме ці роботи наштовхнули автора на думку про необхідність створення не простого каталогу, а такого каталогу, в якому були б зібрані усі доступні відомості про кожний окремих меч. І починати потрібно було, перш за все, з польової документації.

Розроблена О. В. Симоненком типологія сарматських мечів з Північного Причорномор'я, до якої входять і екземпляри, що зберігаються у фондах ОАМ, значно полегшила первинну систематизацію¹.

1 Симоненко А. В. Сарматские всадники Северного Причерноморья. – СПб., 2010. – 328 с.

Структурно довідник було розділено, відповідно до означеної типології, на мечі та кинджали з кільцевим верхів'ям та мечі та кинджали з руків'ям-штирем. Стосовно інших категорій речей можна керуватися тим само принципом. Значно полегшують роботу наявні типології. Але якщо таких робіт немає, слід розробити власну.

На початку кожного розділу надавалася коротка довідка щодо особливостей побутування певного типу у Північному Причорномор'ї. Далі у вигляді таблиці викладалася загальна інформація про артефакти.

Таблиця має містити такі стовпчики: 1) № з / п; 2) назва пам'ятки (за алфавітом); 3) розміри виробу; 4) бібліографія.

Приклад складання базової таблиці наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Мечі та кинджали з кільцевим верхів'ям із зібрання ОАМ

№	Пункт	Шир.	Заг. довж.	Бібліографія
1	м. Біляєвка Біляєвського р-ну Одеської обл., № 1 / 4а	3,5	40	<i>Алексеева И. Л.</i> Раскопки Беляевского кургана // Материалы по археологии Северного Причерноморья. – 1971. – Вып. 7. – С. 35.
2	с. Глибоке Татарбунарського р-ну Одеської обл., № 2 / 3	–	–	<i>Шмаглей Н. М., Черняков И. Т.</i> Курганы степной части междуречья Дуная и Днестра (1964–1966 гг.) // Материалы по археологии Северного Причерноморья. – 1970. – Вып. 6. – С. 47.
3	с. Огородне Білгородського р-ну Одеської обл., № 1 / 8	3	26*	<i>Субботин Л. В., Загинайло А. Г., Шмаглей Н. М.</i> Курганы у с. Огородное // Материалы по археологии Северного Причерноморья. – 1970. – Вып. 6. – С. 133, рис. 7, 6.
4	с. Плавні Ренійського р-ну Одеської обл., № 23 / 1	3	18,2*	<i>Гудкова А. В., Фокеев М. М.</i> Земледельцы и кочевники в низовьях Дуная в I–IV вв. н. э. – Киев, 1984. – С. 57, рис. 16, 3.

*Фрагментований; зазначено довжину збереженої частини.

Найбільша увага приділялася індивідуальній інформації до кожного екземпляра. Довідка має містити такі позиції:

1) № з / п – має відповідати номеру за порядком у загальній таблиці, що значно полегшить навігацію у довіднику;

2) інвентарний номер артефакту, відповідність якого необхідно порівняти із записом у інвентарній книзі. У разі виявлення невідповідності необхідно це вказати у довіднику та спробувати визначити правильний номер згідно документації. У випадках, коли річ складається з кількох деталей з різними інвентарними номерами, це потрібно відзначити у довіднику та вказати інвентарні номери кожної деталі;

3) номер за польовим описом. Слід зважати на те, що деякі предмети через поганий стан збереженості не завжди були записані до інвентарних книг. У цьому випадку необхідно вказати їхній номер за польовим описом, який слід перевірити за описом з польового щоденника. Найкращою є наявність у довіднику й інвентарного номеру, і номеру за польовим описом;

4) місце зберігання (музейні фонди або експозиція) – координати, які за необхідності дають змогу швидко знайти річ. Якщо предмет за документацією зазначено як наявний, але за результатами останнього звірення не виявлений, це потрібно вказати у довіднику;

5) походження (назва пам'ятки, № кургану, № поховання);

6) датування;

7) розміри (ширина клинка, загальна довжина тощо); якщо річ збереглася не повністю, необхідно зазначити розміри найбільшої збереженої частини. У випадку, коли через погану збереженість речей вказати їхній розмір неможливо, ця інформація не зазначається;

8) опис візуального актуального стану артефакту – збереженість;

9) інформація зі звіту, що стосується речі. По завершенні цитати надається посилання на звіт та номери сторінок. Інформація зі звіту доповнюється усіма наявними зображеннями речі з альбому з відповідними підписами до малюнків. Якщо малюнки речі відсутні, це вказується у довіднику. Іноді єдиним зображенням морфологічного типу речі є фото з альбому. У разі виникнення будь-якої нестандартної інформації з базовими документами це необхідно вказувати у довіднику;

10) за тим самим принципом наводиться інформація з публікації (якщо така є): дослівна цитата з додаванням малюнка та посилання на літературу і на малюнки;

11) фото сучасного стану речі;

12) додаткова інформація: відомості про артефакт, не згадувані у попередніх пунктах, наприклад, інформація про реставрацію, участь у виставках тощо.

Варто зауважити, що зручність подібного довідника автор змогла оцінити безпосередньо як дослідник сарматської культури. Адже довідник розроблявся, перш за все, для власного користування. У музейному фонді варто зберігати роздрукований екземпляр довідника, а також необхідно вести динамічний електронний варіант, до якого можна вносити зміни, які неодмінно з'являться у наступній роботі. Наприклад, можуть з'явитися нові публікації або будуть знайдені втрачені документи. Усі нові відомості потрібно систематично вносити до електронної версії довідника.

Під час укладання довідника було виявлено низку обставин, які підтвердили необхідність такої ретельної роботи. Наприклад, сучасний стан деяких екземплярів мечів настільки незадовільний, що провадити графічні реконструкції неможливо. У цьому випадку важливо зберегти будь-які наявні зображення меча.

Показовою є ситуація з мечем з могильника 1 / 4, дослідженого поблизу м. Біляєвка Одеської обл., який розпався на дрібні фрагменти. Не набагато покращують ситуацію і відомості зі звіту та іншої польової документації, у яких відсутні фотографії речі. Під час публікації окремого малюнку меча також не було зроблено: є тільки схематичний малюнок на плані поховання. Єдиним зображенням меча є непевний малюнок з альбому.

При такому стані речей рекомендується дуже ретельно опрацьовувати документацію та фіксувати усі відомості про предмет, наприклад, про верхів'я меча, план поховання і місце розташування виробу.

Такий обсяг інформації дасть змогу під час наступних досліджень не турбувати зайвий раз саму річ, що значно покращить умови її зберігання. Цілком імовірно, що зафіксована у довіднику інформація повністю задовольнить науковців і спростить будь-яке дослідження мечів.

Інформація з довідника є вкрай важливою у разі втрати паспорту артефакту. Крім того, вона значно полегшується процес звіряння фондів.

Під час складання довідника були виявлені розбіжності та помилки як у польовій документації, так і у публікаціях. Іноді погрішності були суттєвими та мали подальше лавиноподібне поширення.

Автор сподівається, що досвід укладання довідника полегшить роботу науковців та зберігачів. Варто зазначити, що запропоновану форму не слід вважати остаточною. Адже кожна категорія речей має свою специфіку, яку слід враховувати.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Симоненко А. В. Сарматские всадники Северного Причерноморья. – Санкт-Петербург: Фак-т филологии и искусств СПбГУ; Нестор-История, 2010. – 328 с.

REFERENCES

1. Symonenko A. V. Sarmatskye vsadnyky Severnoho Prychernomoria. – SPb.: Fakultet fylolohyyu y yskusstvu SPbHU; Nestor-Ystoryia, 2010. – 328 s.